

DEVLETLER HUSUSİ HUKUKU YÖNÜNDEN İKAMETGÂH¹

Doç. Dr. Erdoğan GÖGER

I. KONU.

XII inci yüzyıldan itibaren her ihtilâfın milli hukuk kaideleri ile halledilemeyeceği görüşü hukukcular tarafından benimsenmiştir. Yabancıları ilgilendiren ihtilâflarda, o yabancının mensubu bulunduğu devletin kanunlarına uygulama imkânı tanımının adaletin bir gereği olduğu görüşü genel kaide halini almıştır.

Uygulanacak yabancı kanunu bulmak için başvuru olan ölçülerden ilki ikametgâhdır. İkametgâh esasının benimsenmesinde, insanların toprağa bağlılığı prensibinden hareket eden feodal fel-

¹ Bibliyografya: *Ansary (T.)*, İkametgâhın tâyininden doğan kanunlar ihtilâfı, 10 AÜHFD (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi) (1953), s. 666-687; *Batiffol*, DİP (Traité Élémentaire de droit international privé, 4. éd. Paris 1967); *Berki (O. F.)*, DHH, (Devletler Hususî Hukuku, 6. Baskı, Ankara 1966); *Braga (Sevola)*, Staatsangehörigkeitsprinzip oder Wohnsitzprinzip, Ein Beitrag zur Reform des Internationalen Privatrecht, Erlangen 1954; *Cheshire*, PIL (Private International Law, 7 th Ed. 10 London 1965); *Cowen and Mendes Da Costa*, The Unity of Domicile, 78 Law Quarterly Review (1962) s. 62-69; *Kegel*, IPR (Internationales Privatrecht, 2. Aufl., München-Berlin 1964); *Laube (Jacques)*, Wohnsitz und Staatsangehörigkeit als Anknüpfungsbegriffe im Internationalen Privatrecht, Wandel in Ihrem Gegenseitigen Verhältnis, Diss., Zürich 1961; *Mösslang (Gerhard)*, Der Wohnsitz als Anknüpfungsbegriff im Kollisionsrecht der Vereinigten Staaten von Nordamerika, Englands, Frankreichs und Deutschlands, (Ein rechtsvegleicher Überblick) Diss. München 1964; *Mc Clean*, The Meaning of Residence, 11 International Comparative Law Quarterly (1962) s. 1153-1168; *Papenfuss*, Der gewöhnliche Aufenthalt im internationalen und interlokalen Privatrecht, Diss. Köln 1963; *Schmitthoff*, Conflict of Laws (The English Conflict of Laws, 3. Ed. London 1954); *Seviğ (V. R.)*, İngiliz Kanunlar İhtilâfı sisteminde ikametgâh mefhumu hakkında yeni bir teklif, *Muammer Raşit Seviğ'e Armağan*, İstanbul 1956, s. 193-212; *Timur*, Türkiye'de bulunan Amerikalıların ikametgâhlarının tâyini meselesi ve Birleşik Amerika Devletleri Hususî Hukukunun ikametgâh telakkisi, *Muammer Raşit Seviğ'e Armağan*, İstanbul 1956, s. 614-622.

sefenin önemli etkisi olmuştur. Feodalite devrindeki tâbiyet kavramının yetersizliği de gözden uzak tutulmamalıdır. Feodalite devrinde insan mutlak olarak toprağa bağlanmıştır. Tâbiyetin kazanılması için dahi toprağa bağlılık esasından hareket edilmiştir. İnsanların toprağa bağlılığı gerek tâbiyetin tâyininde, gerek uygulanacak devlet kanununun bulunmasında ana ölçü olmuştur².

Feodalitenin zayıflaması ve günümüz devlet anlayışının doğması insanları toprağa bağlamanın değerini azaltmıştır. Milliyet kavramı ile de yakın ilgisi bulunan tâbiyetin ve dolayısıyla millî kanun esasının yetkili yabancı kanunun bulunmasındaki değerini arttırmıştır. Millî kanun esasına dayanarak yetkili kanunun bulunması görüşü **Mancini** nazariyesi, Fransız Medenî Kanunu ve Alman Medenî Kanununa Giriş Kanununun kabulü ile, hiç değilse kara avrupasında geniş uygulama alanı bulmuştur.

Günümüzün ekonomik ve teknik gelişmesi modern toplumun yeni nitelik kazanmasına yol açmıştır. Bu gelişme, toplumu meydana getiren insanlar arasında din, dil, ırk birliği kadar çıkar birliğini de gerektirmiştir. Toplumların ekonomik yönden birbirlerine bağlı insanlar tarafından meydana geldiği fikrinin değerini arttırmıştır. Bu gelişme, yetkili kanunun tesbitinde faydalanılacak ölçünün şahsın siyasî nitelik taşıyan tâbiyeti olmaması gerektiği düşüncesinin yeniden kuvvet kazanmasına yol açan etkenlerden biri olmuştur. Yetkili kanunun tesbitinde ölçü şahsın ekonomik, kültürel ve sosyal yönden fiilen bağlı bulunduğu toplum olmalıdır. Şahsın ekonomik, kültürel ve sosyal yönden fiilen bağlı bulunduğu toplum, kaideten ikametgâhının bulunduğu toplumdur. Şahsın ikametgâhı kanununa yetki tanımakla mübadele hayatının ihtiyaçlarını karşılamak ve milletlerarası adaleti gerçekleştirmek mümkündür.

Ekonomik ve teknik gelişmenin kanunlar ihtilâfı alanında ikametgâh bağlama noktasını yeniden ön plâna itmesi, eskiden beri bilinen ve fakat halledilmesi güç olan sorunların yeniden in-

² Tâbiyet yönünden feodal sistemin etkileri hk. bk. *Fişek*, Türk Vatandaşlık Hukuku, Ankara 1959, s. 4; Ayrıca *Cheshire*, PIL, s. 189 vd. da tâbiyet ve ikametgâh bağlama noktalarının Devletler Hususî Hukukundaki tarihi gelişimi incelenmiştir. Tâbiyet ile ikametgâh arasındaki çekişme ve *Restatement* hükmü için bk. *Schmitthoff*, Conflict of Laws, s. 69-72; Ayrıca, *Lorenzen*, Selected Articles (Selected Articles on the conflict of laws New Haven 1947) s. 80 vd. da bu tartışmaya yer verilmiştir. *Niemeyer*, Vorschlaege und Materialien zur Kodifikation des Internationalen Privatrechts, Berlin 1895, s. 115 vd.

celenmesini gerektirmiştir. Bu sorunlardan en önemlisi ikametgâh kavramının Devletler Hususî Hukuku yönünden tanımlanmasıdır. Türk Devletler Hususî Hukuku kaideleri vatansızların şahsî halleri konusunda ikametgâh kanunu esasına yer vermektedir³. Türk hâkiminin, Türk Devletler Hususî Hukuku kaidelerinde yer alan ikametgâh kavramını Türk Medenî Kanununa dayanarak tanımlaması mümkün müdür? Genel kaide, Devletler Hususî Hukuku kaidelerinin iç hukukta yer alan müesseseleri yeniden düzenlemediğidir. Bu genel kaideden hareket edilirse, Türk hâkiminin Türk Devletler Hususî Hukuku kaidelerinde yer alan ikametgâh kavramını Türk Medenî Kanununa dayanarak tanımlaması gerektiği sonucuna varılacaktır. Bu sonucun, günümüzde benimsenmediğini ilerideki açıklamamız gösterecektir. Bu nokta, yani hâkimin Devletler Hususî Hukuku kaidelerinde yer alan ikametgâh kavramının tanımlanması incelememizin önemli bir parçasını meydana getirmektedir.

İncelememizin diğer parçası yetkili yabancı kanunda yer alan ikametgâh kavramının tanımlanmasıdır. 1330 tarihli EHVK (Ecnébilerin Hukuku ve Vezaifi hakkındaki Kanunu Muvakkat) md. 4'e göre Türkiye'de bulunan yabancıların şahsî hallerine ilişkin dâvalarda millî kanunları yetkilidir. Türkiye'de bulunan bir İngilizin şahsî haline ilişkin dâvada, adı geçen hükme dayanan Türk hâkiminin karşısına İngiliz kanunları çıkmaktadır⁴. İngiliz Devletler Hususî Hukuku kaideleri ise, şahsî hale ilişkin konularda ikametgâh bağlama noktasından hareket etmektedir. Türk hâkimi İngiliz kanunlarında yer alan ikametgâh kavramını hangi kanuna dayanarak tanımlayacaktır? Bu soruya verilen cevaplar birbirinden farklıdır. Bu farklı görüşlerin incelenmesi ve doğru olan yolun bulunması gereklidir. Bu husus, incelememizin diğer önemli parçasını meydana getirecektir.

Belirtilen iki önemli konunun incelenmesine geçilmeden önce, millî kanun esasî ile ikametgâh kanunu esasî arasındaki çekişme yönünden ileri sürülen görüşlere de kısaca deyinmek yerindedir. Bu suretle, sonraki izahların kolay anlaşılmasına yardımcı olunacağı düşünülmektedir.

³ Berki (O. F.), DHH, s. 53.

⁴ Burada yer alan örneğe ilişkin Yargıtay kararı için bk. *Berki-Ergüney, Yargıtay* (Yabancılar Hukuku ve Kanun İhtilâfları ile ilgili Yargıtay kararlarının tahlil ve izahları, Ankara 1963), s. 105-106.

II. İkametgâh kanunu ve millî kanun bağlama kaidelerinin değeri.

İnsanların toprağa bağlılığı esasından hareket eden ikametgâh kanunu bağlama kaidesi, feodal sistemin etkileriyle Fransız ihtilâline kadar Devletler Hususî Hukukunun en önemli prensipleri arasında yer almıştır. Fransız ihtilâli ile kuvvetini arttıran milliyet hissi millî kanun esasının Devletler Hususî Hukuku alanındaki önemini etkilemiştir. Mancini nazariyesinin yayılması ile millî kanun esasını Devletler Hususî Hukukunun en önemli prensiplerinden biri halini almıştır.

Devletler Hususî Hukuku alanında yer alan ikametgâh kanunu ve millî kanun esaslarından hangisinin tercihi gerektiği konusu sık sık tartışılmıştır. Kanaatımızca bu tartışmaların en ilginç AMKGK (Alman Medenî Kanununa Giriş Kanunu) hazırlanırken meydana gelen çekişmedir. AMKGK'nu hazırlayan komisyon, tartışmalar sonunda millî kanun esasına yer verilmesi görüşünü benimsemiştir. Bu sonucu haklı kılmak üzere komisyon tarafından ileri sürülen sebepleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür⁵.

- 1 — Devletler Hususî Hukukunun genel kaidelerinden olan karşılıklı muamele ve mücemele tâbiyetten hareketi gerektirmektedir. Kişilerin eşitliği karşılıklı muamele ve mücemele esaslarına uyulması halinde sağlanabilir.
- 2 — Tâbiyet bağlama noktasından hareket edilmesi kara avrupasındaki milletlerarası akımlara uygundur.
- 3 — Ülkede bulunan yabancıların şahsi hallerine ilişkin konulardan mahalli devletin kendi kanunlarını uygulamak arzusunun haklı kılan yeterli sebep yoktur.
- 4 — Şahsi hale ilişkin konular şahsın vatanında cari sosyal ve etik ortamla sıkı sıkıya bağlıdır. Bu itibarla, şahsı vatanından ayırmağa imkân olmamalıdır.
- 5 — Şahsi hal açıklığı gerektirmektedir. Şahsi hale ilişkin konularda aranan açıklığı, objektif nitelik taşıyan tâbiyet sağlamaktadır. İkametgâh yerleşmek kast ve niyeti gibi sübjektif bir unsuru bünyesinde taşımaktadır. Bu

⁵ Komisyon raporundaki görüşler ve bu rapor üzerinde cereyan eden tartışmalar için bk. *Braga*, age, s. 9-17; İngiliz Hukukunda ikametgâh bağlama noktasını tercih sebepleri için bk. *Cheshire*, PIL, s. 191 vd.

sübjektif unsur ikametgâhın şahsî hale uygulanmasını önlemektedir.

- 6 — İkametgâh Devletler Hususî Hukukuna önemli bir amelî güçlük getirmektedir. Bu güçlük ikametgâhın kolaylıkla değiştirilebilmesinden doğmaktadır. Tâbiyet değiştirmek ikametgâh değiştirmek kadar kolay değildir⁶. Şahsî halde aranan daimilik ve sabitlik tâbiyetten hareketle sağlanabilir.
- 7 — Anglo-Amerikan hukuklarının ve ondokuzuncu yüzyıldaki Alman hukukunun ikametgâh prensibine bağlı kalması bir hatanın sonucudur. Bu hata ikametgâh ve tâbiyet kavramlarının feodal sistemde eş anlam taşımasından doğmaktadır. Feodalite devrinden intikal eden görüşte ısrar etmek hatalıdır⁷. Devletler Hususî Hukuku ile uğraşan hukukcuların özel hukuk dalına mensup olmaları ve medenî hukuktaki ikametgâh kavramını çok iyi bilmeleri hatanın devamına yol açan başlıca sebeptir. Devletler Hususî Hukukunu inceleyen özel hukukçulara tâbiyet kavramı üzerine eğilmek güç gelmiştir. Gerçekte ise, gerek kamu hukuku, gerek özel hukuk açısından değer taşıyan tâbiyet kavramına bütün hukukcuların eğilmesi gereklidir.
- 8 — Milletlerarası alanda da tâbiyet esasından hareket edilmektedir. Bu iddianın en önemli örneğini konsolosluk mukavelelerinde bulmak mümkündür.
- 9 — Tâbiyet kavramından hareket edilmesi devletin bütünlüğü ve milliyet hislerinin gelişmesine de yardım etmektedir. Şahsın günlük hayatındaki ilişkilerini tâbiyet kavramından hareketle halletmesi millî hislerin ayakta durmasına ve devlet kudretine itaat etmesine yardım edecektir.

Tâbiyet bağlama noktasından hareket edilmesi görüşü lehinde ileri sürülen sebeplerden en sonuncusunun millî kanun esasının benimsenmesine yol açan gerçek sebep olduğu doktrinde ifade edilmiştir⁸. Bu itibarla, tâbiyet bağlama noktasından Devletler Hususî Hukukunda faydalanılması siyâsî ve hissi nedenlere

⁶ Berki, DHH, C. II, s. 122.

⁷ Berki, DHH, C. II, s. 123-124.

⁸ Braga, age, s. 35-43; Niemeyer, dn. 2'de age, s. 115-117.

dayanmaktadır⁹. Siyasî sebeplerin Devletler Hususî Hukukunda yeri olmamalıdır¹⁰.

Milletlerarası ilişkilerin artması ve insanların çeşitli sebeplerle yabancı ülkelerde yerleşmesi millî kanun esasının zayıflamasına yol açmıştır. İnsanlar, ülkesinde yerleştikleri devletin, siyasî yönden değilse de ekonomik ve kültürel yönden bir cüzü olmuştur. Ülkedeki muamele güvenliği ikametgâh kanunu esasının uygulanmasını gerektirmektedir¹¹.

İkametgâh kanununun yeniden değer kazanmasına yol açan diğer bir sebep yerli ve yabancıların hususî haklardan eşit şekilde faydalanmasıdır. Bu itibarla şahısların, hususî haklardan faydalanma yönünden tâbiyetinde buldukları devletin kudretinden faydalanmalarına ihtiyaç yoktur¹².

Avrupa devletlerinin bir federasyona doğru yönelmeleri de ikametgâh esasının değerini arttırmıştır¹³. Federal Devlet olan Amerika Birleşik Devletlerinde de eyaletlerarası kanunlar ihtilâfının hallinde tâbiyet bağlama kaidelerinden bahsetmeğe imkân yoktur. Zira ilgililerin tamamı Amerikan vatandaşlarıdır. Kanunları uygulanacak eyaletin bulunması için tek ölçü ikametgâhtır. Federal Devlet yolu ile avrupanın birliğinin sağlanması halinde de, belli bir olaya kanunları uygulanacak olan üye devletin bulunması ikametgâh esasından hareketle mümkün olacaktır.

Devletler Hususî Hukukunun amaçlarından en önemlisi milletlerarası adaleti sağlamaktır. Devletler Hususî Hukuku kaideleleri gerçeklerden uzaklaştıkça yani soyut nitelik kazandıkça milletlerarası adaleti sağlama görevini yerine getirememektedir. Bu temel görevin yerine getirilmesi için, insanların gerçek hayattaki ilişkilerini düzenleyen ikametgâh kanunu esas, hissî ve soyut niteliği sahil millî kanun esasına tercih edilmelidir¹⁴.

Nihayet, ikametgâh esası hukukî güvenliği sağlamaktadır. Hâkimin kanunu ile ikametgâh kanununun aynı olması halî kaidedir.

⁹ *Laube*, age, s. 129-136.

¹⁰ *Laube*, age, s. 136 «Meines Erachtens haben politische Argumente keinen Platz im Internationalen Privatrecht».

¹¹ *Braga*, age, s. 47-54'de ikametgâh esasının iş hayatına getirdiği kolaylık ve açıklığın değeri ayrıntılı olarak anlatılmıştır. *Kegel* IPR; s. 153'de ikametgâhın muamele güvenliği yönünden çıkar (*Verkehrsinteresse*) karşısındaki değeri incelenmiştir.

¹² *Braga*, age, s. 40-43.

¹³ *Braga*, age, s. 40-43.

¹⁴ *Braga*, age, s. 43-47.

Zira, tâbiyetten hareketle mahkemelerin milletlerarası yetkisinin tâyini istisnadır¹⁵. İkametgâh, yargılama yetkisi ihtilâfları alanında yer alan temel esastır¹⁶. İkametgâh esasından hareketle verilecek bir karar hem iç ahenge, hem de dış ahenge sahiptir. Bu suretle, ikametgâh kanunu esası hukuk düzeni yönünden çıkar dengesine de uygun düşmektedir¹⁷.

İkametgâh kanunu ile millî kanun arasındaki çekişme uzlaştırıcı bir yolun seçilmesini gerektirmiştir. Bu uzlaştırıcı yol şahsi hale ilişkin konularda ikametgâh kanunu ile millî kanun esaslarına birlikte yer verilmesidir. Bu halde de ikametgâh kanunu esasına öncelik tanınmalıdır¹⁸.

Doktrinın vardığı bu sonuç esasen İsviçre mevzuatı tarafından benimsenmiştir¹⁹. 25 Haziran 1891 tarihli Federal Kanun «ikametgâh kanununun tatbiki prensibinden hareket etmekle beraber, bazı hallerde millî kanunun tatbiki esasına da yer verilmiştir»²⁰.

Federal Kanunda yer alan uzlaştırıcı yolun da tatmin edici olmadığı sonucuna zamanla varılmıştır. Bunun üzerine, Medenî Hukuktakinden farklı, Devletler Hususî Hukukuna has bir ika-

¹⁵ Laube, age, s. 128.

¹⁶ Siemssen (Detlev), Die Analyse der Anknüpfungen für die Internationale Zustaendigkeit im Internationalen Zivilprozess, Diss., Hamburg 1966, s. 136'da ikametgâhın milletlerarası yetki yönünden olan değeri açıkça gösterilmiştir. İngiliz hukukunda yetki yönünden ikametgâhın değeri için s. 30 vd., Alman hukukunda yetki alanındaki ikametgâhın durumu için s. 11 vd. Ayrıca, tâbiyetin milletlerarası yetkiyi tâyindeki değerinin düşük olduğu hk. bk. s. 138. Tâbiyetten hareketle yetkili mahkemenin tâyininin bazı özel hallerde mümkün olduğu hususu Fransız hukukçuları tarafından da ifade edilmiştir. Baucr (Huber), Compétence judiciaire internationale des Tribunaux Civil Français et Allemands (Etudes comparative), (Bibliothèque de droit international privé, Volume V) Paris 1965, s. 71-95'de bu özel haller incelenmiştir.

¹⁷ Hukuk düzeni yönünden çıkar (Ordnungsinteresse) güvenilir bir hukukî uygulamayı şart kılmaktadır. Bu noktadan hareket eden Kegel IPR, s. 152'de ikametgâh kanunu esasının hukuk düzeni yönünden çıkar prensibine uygun düştüğünü kabul etmektedir. İkametgâh kanunu esasının ihtiyaçlara uygunluğu Chesire, PIL, s. 193'de ifade edilmiştir.

¹⁸ Laube, age, s. 137.

¹⁹ Bundesgesetz betreffend die Zivilrechtliche Verhaeltnisse der Niedergelassenen und Aufenthalter vom 25.6.1891 (25 Haziran 1891 tarihli İsviçre'de yerleşen ve oturan kimselerin Medenî Hukuk ilişkilerine dair Federal kanun).

²⁰ Berki, DHH, C. II, s. 38; Ansay, agm, s. 684; Federal kanunun hangi hallerde ikametgâh kanununa, hangi hallerde millî kanuna yer verdiği hk. bk. Berki, DHH, C. II, s. 38-39.

metgâh kavramının ortaya çıkarılması yolu ortaya atılmıştır. Mûtaden bulunulan yer terimi Devletler Hususî Hukukuna has ikametgâh kavramını ifade etmek için ileri sürülmüştür. Mûtaden bulunulan yer milletlerarası andlaşmalarda da yer almıştır. Mûtaden bulunulan yer kavramının yer aldığı bir andlaşma örneğini 24.10.1956 tarihli nafakaya uygulanacak kanuna ait Lahey andlaşması hükümlerinde bulmak mümkündür²¹.

Devletler Hususî Hukukunda ikametgâh kavramı yönünden meydana gelen değişiklik yeni incelemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Bu incelemeler sonunda yeni gelişmenin isabet derecesini tesbit mümkün olacaktır. Aşağıdaki satırlar ikametgâh kanunu esasında görülen gelişmeleri ifade etmek amacını gütmektedir.

III. İkametgâh kanunu bağlama kaidesinin hâkimin Devletler Hususî Hukuku kaidelerinde yer alması hali.

Yabancı unsuru taşıyan bir olay karşısında kalan hâkim yetkili kanunu mensup olduğu devlet kanunlarına bakarak tesbit etmektedir. Hâkimin Devletler Hususî Hukuku kaidelerinin ikametgâh kanunu bağlama kaidesinden hareket etmesi mümkündür. Bu halde, hâkim ikametgâh bağlama noktasını nasıl tanımlayacaktır? Örneğin, bir vatansızın ehliyetini tâyin durumunda kalan Türk hâkimi, kendi Devletler Hususî Hukuku kaideleri gereğince vatansızın ikametgâhı kanununu bulmak durumundadır. Türk hâkimi kendi Devletler Hususî Hukukunda yer alan ikametgâh kavramının nitelendirilmesini nasıl yapacaktır? Türk hâkimi iç hukuk kaidelerinde yani Türk Medenî Kanunu md. 19'da yer alan tariften mi hareket edecektir? Yoksa, iç hukuk kaidelerinde yer alan ikametgâh tanımlamasının milletlerarası ihtiyaçlara uygun düşmediğini göz önüne alarak yeni bir tanımlamaya mı gidecektir? Yetkili kanunun bulunması bu soruların cevaplandırılmasına bağlıdır.

Genel kaide, kanunlar ihtilâfı kaidelerinin belli bir ilişkiye uygulanacak kanunu tâyin etmesidir. İlişkilerin tanımlanmasını ve nitelendirilmesini Devletler Hususî Hukuku yapmamaktadır. İç hukuk kaidelerinin hukukî bir değer tanıdığı müesseselerden doğan kanunlar ihtilâfını halletmek yani yetkili kanunu göstermek Dev-

²¹ Bu örnek hk. bk. *Nomer*, Devletler Hususî Hukukunda Nafaka, İstanbul 1967, s. 108 vd.; Ayrıca 1951 tarihli Lahey konvansiyonu projesi hk. bk. *Seviğ*, agm, s. 207-211.

letler Hususî Hukukuna düşmektedir²². İkametgâh müessesesinin tanımlanmasında da genel kaidenin uygulanması takdirinde iç hukuk kaidelerine yani Medenî Kanun hükümlerine başvurulmak gerekecektir. Netekim, doktrinde de hâkimin kendi Devletler Hususî Hukuku kaidelerinde yer alan ikametgâh kavramını mensup olduğu devletin iç hukukunda yer alan hükümlere dayanarak nitelendireceği ifade edilmiştir²³.

Devletler Hususî Hukuku kaidelerinde yer alan ikametgâh kavramını iç hukuk kaidelerine dayanarak yani Medenî Kanun hükümlerine dayanarak tanımlamak milletlerarası adaleti gerçekleştirmek amacı ile bağdaşmamaktadır. Medenî Kanunda yer alan tanımlama tamamen iç hukuk düşünülerek yapılmıştır. Medenî Kanundaki tarifin milletlerarası ihtiyaçları da karşılamak amacını güttüğünü iddia etmek güçtür. Gerçekte, Medenî Kanundaki tanımlama iç hukukun bütün dallarının ihtiyacını karşılamaktan da uzaktır. İç hukukun birer cüzü olan vergi kanunlarında, kambyo mevzuatında, seçim kanunlarında Medenî Kanundakinden az veya çok farklı ikametgâh tanımlamalarına yer verilmiştir²⁴. İkametgâhın farklı tanımlamalara sahip olmasının sebebi Medenî Kanunda yer alan kavramın özel konular karşısındaki yetersizliğidir. İkametgâh kavramının kendisine düşen görevi yerine getirebilmesi Medenî Kanunda yer alan hükümden ayrılmakla mümkündür²⁵. Devletler Hususî Hukukuna özel bir ikametgâh kavramı getirilmelidir. Bu yeni kavram milletlerarası ilişkilerin ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikte olmalıdır²⁶. Bu görüşün kabul edilmesi halinde, Medenî kanun hükümlerine göre Türkiye'de ikametgâhı bulunmayan bir şahsın Devletler Hususî Hukuku kaidelerine göre ikametgâhının bulunması mümkündür.

Devletler Hususî Hukukuna özel ikametgâh kavramı, Medenî Kanundaki ikametgâh kavramında yer alan psikolojik unsuru yani yerleşmek niyetini nazara almamalıdır²⁷. Medenî Kanundaki

²² Bu konuda Göger, Devletler Hususî Hukuku, Ankara 1968, s. 4-6.

²³ *Kegel*, IPR, s. 163'de «Soweit deutsche Kollisionsnormen auf den Wohnsitz abstellen, wird, er grundsatzlich nach deutschen materiellen Recht beurteilt.

²⁴ *Braga*, age, s. 58; *Mc Clean*, agm, s. 1153.

²⁵ Mütaden bulunulan yer, Devletler Hususî Hukuku yönünden yaratılmak istenen ikametgâh kavramını ifade etmek için kullanılan bir terimdir.

²⁶ *Braga*, age, s. 59.

²⁷ *Kegel*, IPR, s. 165'de Alman vergi kanunlarında yer alan ve dış şartlara nazaran şahsın belli bir mahalde geçici olarak bulunmadığı intibanın doğduğu yeri ikametgâh sayan görüşü, Devletler Hususî Hukukunun ih-

yerleşme niyeti ikametgâh kavramının, Devletler Hususî Hukuku alanında yerine getirmekle yükümlü bulunduğu görevin ifasını güçleştirmektedir²⁸. Bu sonucu paylaşan, Devletler Hususî Hukukuna ilişkin milletlerarası andlaşmalar da ikametgâh kavramını psikolojik unsurdan uzaklaştırmaktadır. Bu andlaşmalarda yerleşmek niyetine yer verilmemekte ve ikametgâhın fiili bir hali istihdaf ettiği mütaden bulunulan yer terimi ile ifade edilmektedir²⁹.

Devletler Hususî Hukukunda ikametgâhtan bahsedilebilmesi için belli bir devletin hâkimiyeti altında bulunan bir arz parçasının varlığı gereklidir. Belli bir devletin hâkimiyeti altında bulunmayan arz parçasında ikametgâh tesisinin değeri yoktur. Şahıs, devleti meydana getiren toplumla kültürel, ekonomik, kişisel ve hattâ politik ilişkiler kurmalıdır. Şahsın devlet ülkesinde, bulunması belirtilen ilişkilere girişmeğe imkân verecek sürede olmalıdır³⁰. Bir yolcunun veya turistin ziyaret ettiği ülkede, belli bir devamlılık gösteren kültürel, ekonomik ve kişisel ilişkilere girişecek sürece bulunduğunu kabul etmek güçtür³¹. Şahsın toplumla giriştiği ilişkilerin, şahsın uzunca bir süre o mahalde kalacağı intibasını verdiği hallerde Devletler Hususî Hukuku yönünden ikametgâhtan söz etmek mümkündür. Sürenin sınırları olaydan olaya değişebilir. Şahsın kendi arzusu ile giriştiği hukukî muamelelere bakılarak ikametgâh tâyin edilmektedir. Bu suretle ikametgâh kanunu esasına karşı ileri sürülen mülkîlik itirazı da kısmen önlenmiş olmaktadır³².

Kişinin içinde yaşadığı toplum Devletler Hususî Hukuku yönünden önemlidir. Kişinin doğduğu yerin veya nüfusa kayıtlı olduğu mahallin Devletler Hususî Hukuku yönünden değeri yoktur. Kişi nüfusa kayıtlı olduğu yerde değil ve fakat hayatını idame ede-

tiyaçlarına uygun bir anlayış olarak kabul etmektedir. *Mc Clean*, agm, s. 1153'de vergi mevzuatındaki hükümden faydalanmaktadır.

²⁸ *Braga*, age, s. 58; Psikolojik faktörün ikametgâhın tâyinini güçleştirdiği hk. bk. *Cheshire*, PIL, s. 192; *Mc Clean*, agm, s. 1168'de açıkça «There is no strict requirement of an intention to reside» denilmektedir.

²⁹ *Seviğ*, agm, s. 207-211; *Nomer*, dn. 21'de age, s. 108-109; *Kegel*, IPR, s. 164 «*Faktischer Wohnsitz*»den söz etmektedir. *Lorenzen*, Selected Articles on the Conflict of Laws, New Haven 1947, s. 81 dn. 2'de Fransız hukukuna atıfta bulunarak de *facto domicile*'den bahsedilmektedir.

³⁰ *Braga*, age, s. 66; *Mc Clean*, agm, s. 1160-1168.

³¹ Bu konuda, *Mc Clean*, agm, s. 1168'de yer alan «ordinary residence means residence in the regular course of a man's life not exceptional or accidental» ifadesini örnek olarak vermek mümkündür.

³² *Braga*, age, s. 66 vd.

bilmek için hukukî münasebetlere girdiği toplumda yaşamaktadır. Kişinin varlığının mihrakını teşkil eden muamelelerin cereyan ettiği mahal mütaden bulunulan yer yani Devletler Hususî Hukuku yönünden ikametgâhtır. Şahsın ekonomik muamelelerinin merkezi, aile ilişkilerinin toplandığı ülke, sahip olunan taşınmazın bulunduğu devlet, meslek ve sanatın icra edildiği toplum gibi olaylara bakılarak, kişinin varlığının mihrakını meydana getiren muamelelerin toplandığı yer tesbit edilmelidir³³. Kanunlar ihtilâfı alanındaki ikametgâh tamamen fiili durumdan hareket edilerek tâyin edilmektedir. Devletler Hususî Hukukunda şahsın iradesinden değil ve fakat fiili durumdan hareket edilmesi ikametgâhın tesbitini kolaylaştırmaktadır. Burada aranacak husus, şahsın hayatının idamesi için gerekli muamelelerin fiilen cereyan ettiği ülkedir³⁴. Şahsın hayatını idame için gerekli muameleler girdiği yerin ikamet tezkeresi denilen belgede gösterilen mahal ile birleşmesi de mümkündür.³⁵

Devletler Hususî Hukukunda yer alan ikametgâh kavramını iradî ikametgâh, kanunî ikametgâh, aslî ikametgâh (**domicil of origin**) gibi bir ayırma tâbi tutmağa ihtiyaç yoktur. Devletler Hususî Hukuku fiilî durumu ifade eden tek bir ikametgâh tanımaktadır³⁶. Devletler Hususî Hukukunda da, iç hukukda olduğu gibi her şahsın yalnız bir ikametgâhının bulunması ve ikametgâha sahip olmayan kişinin bulunamayacağı esasları benimsenmiştir³⁷.

Önceki sahifelerde yer alan izahatın sonuçlarını aşağıdaki üç noktada toplamak mümkündür.

³³ *Laube*, age, s. 126-127; *Mc Clean*, agm, s. 1161; *Braga*, age, s. 66 vd.

³⁴ Devletler Hususî Hukuku yönünden, iç hukuktan farklı olarak ikametgâhın tâyininde bir ülkenin belli bir noktasının tesbitine ihtiyaç yoktur. Yetkili kanunu tâyin yönünden Türk Devleti ülkesinde mütadan oturma yeterlidir.

³⁵ Doktrin ikametgâhın tesbitinde tâbiyetten dahi faydalanılabileceğini ifade etmektedir. Ülkede mütaden bulunduğu tesbit edilemeyen yabancıların ikametgâhının tâbiyetinde bulunduğu devlet ülkesinde olduğu karinesi yer vermek mümkündür. *Braga*, age, s. 66; *Laube*, age, s. 126.

³⁶ *Cowen and Mendes Da Costa*, agm, s. 63; *Braga*, age, s. 67-69. Müellif s. 67'de açıkça «Ein gesetliches Wohnsitz des internationalen Privatrechts ist nicht nur überflüssig, sondern auch praktisch kaum durchführbar» demektedir. İkametgâhın muhtelif devletler iç hukuku kaidelerinde tâbi olduğu ayrımlar hk. bk. *Mösslang*, age, s. 23 vd. *Seviğ*, agm, s. 197 vd. da İngiliz hukukunda ikametgâh, *Timur*, agm, s. 617 vd. da Amerikan hukuku yönünden ikametgâh incelenmiştir.

³⁷ Mütaden bulunulan yer kavramının özellikleri hk. bk. *Papenfuss*, age, s. 35 vd.; *Mc Clean*, agm, s. 1161 vd.; *Braga*, age, s. 66 vd.

- 1 — Medenî Kanunda yer alan ikametgâh tarifi Devletler Hususî Hukukunun milletlerarası adaleti gerçekleştirme amacına uymamaktadır. Devletler Hususî Hukuku amaçlarına uygun düşen özel bir ikametgâh kavramına sahip olmalıdır.
- 2 — Milletlerarası andlaşmalarda kullanılan mütaden bulunulan yer kavramı ile kanunlar ihtilâfına özel ikametgâh kavramı eş anlamdır³⁸. Kanunlar ihtilâfındaki ikametgâhın, iç hukuktaki ikametgâhtan ayrı olduğunu göstermek arzusu mütaden bulunulan yer kavramına yol açmıştır.
- 3 — Devletler Hususî Hukukuna özel bir ikametgâh kavramının varlığını kabul etmek, bu hukuk dalının maddî hukuk kaidelerine de yer vereceği görüşünü benimsemektir. Bu suretle, Devletler Hususî Hukukunun kaideten bağlama kaidelerine yer verdiği temel görüşünden, kısmen de olsa ayrılmış olunmaktadır³⁹.

Mütaden bulunulan yer veya Kanunlar ihtilâfına özel ikametgâh kavramından Türk Devletler Hususî Hukukunun da faydalanması mümkündür. Fiili hali istihdaf eden kanunlar ihtilâfına özel ikametgâh kavramı, 1330 tarihli EHVK (Memaliki Osmaniyede Bulunan Ecneblerin Hukuk ve Vezaifi Hakkında Kanunu Muvakkat) ile bağdaşmaktadır. EHVK Türkiye'de bulunan yabancı gerçek kişileri kapsamaktadır. Türkiye'de bulunan teriminin kısa süre için ülkede bulunan ve kişisel yaşama düzenini fiilen ülkede toplamamış olan yabancıları kapsamadığı muhakkaktır.⁴⁰ EHVK, kişisel yaşama düzeninin gereği olan muamelelerini fiilen Türkiye'de toplamış bulunan yabancıları kapsamalıdır.

³⁸ Karş. *Braga*, age, s. 69'daki «Besonders gearteter Wohnsitzbegriffs des entwickelten Kollisionsrechtlichen Wohnsitz» ifadesi ile.

³⁹ Kanunlar ihtilâfı yönünden hukuk kaideleri iç hukuk kaideleri ve milletlerarası hukuk kaideleri diye ikiye ayrılmaktadır. İç hukuk kaideleri diye ikiye ayrılmaktadır. İç hukuk kaideleri ise maddî hukuk kaideleri ve usul hukuku kaideleri ayrımına tâbidir. Milletlerarası hukuk kaideleri Devletler Hususî Hukuku kaideleri ve Devletler Umumi Hukuku kaideleri diye ayrılmaktadır. Devletler Hususî Hukuku kaidelerinin yetkili kanunu gösteren bağlama kaideleri getirmesi prensiptir. Devletler Hususî Hukuku kaidelerinin, hiç değilse özel hallerde maddî hukuk kaideleri getirmesi gerektiği görüşü günümüzde gittikçe yayılan bir fikir halini almaktadır.

⁴⁰ Karş. *Mc Clean*, agm, s. 1161'deki «... residence according to the way in which a man's life is usually ordered...» ifadesiyle.

EHVK'nun dışında kalan hallerde hâkim, Medenî Kanun md. 1'den hareketle Devletler Hususî Hukuku kaideleri getirmek durumundadır. Hâkimin bu görevini yerine getirirken ikametgâh kanunu esasına yer vermek durumunda kalması mümkündür. Bu halde de, hâkim, ikametgâh kanunu bağlama kaidesinin değerlendirilmesinde Devletler Hususî Hukukuna özel ikametgâh kavramından hareket etmelidir. Bu sonuç bir yandan milletlerarası akımlara uygun düşecek, diğer yandan EHVK'nun uygulaması ile ahenk içerisinde bulunacaktır⁴¹.

IV. İkametgâh kanunu bağlama kaidesinin yetkili yabancı kanunda yer alması hali⁴².

EHVK mad. 4 hükmüne nazaran yabancıların şahsi hallerine ilişkin konularda milli kanun esası uygulanmalıdır. Bir İngilizin hacir altına alınması halinde İngiliz kanunları, İngiliz Devletler Hususî Hukuku kaideleri dahil uygulanacaktır⁴³. Yetkili kanun yani İngiliz Devletler Hususî Hukuku kaideleri ise, şahsi hale ilişkin konularda ikametgâh kanunu esasına yer vermiştir. Türk hâkimi burada yer alan ikametgâh kavramını hangi kanuna dayanarak tanımlayacaktır?

Getirilen örnekte bir ön sorunun söz konusu olduğunu ileri sürmek mümkündür⁴⁴. Örnek yönünden, hacir altına alınma ana sorunu ve ikametgâhın tâyini ön sorunu meydana getirecektir⁴⁵. Hâkim kendi kanunlar ihtilâfı sistemine göre bu ön sorunu halletmelidir⁴⁶. Burada ön sorunun yeri olamamalıdır. Tesbit edilen yetli kanunun (yani yabancı devlet iç hukuk kaidelerinin) ana soru-

⁴¹ Mütaden bulunulan yerin tesbitinde 15 Temmuz 1950 tarihli yabancıların İkamet ve Seyahatleri hakkındaki kanun md. 3'e dayanarak düzenlenen ikamet tezkeresinin bir karine teşkil etmesi mümkündür. Aksi daima ispat edilebilecek olan bu karinenin her somut olaydaki fiili duruma göre yeniden değerlendirilmesi yapılmalıdır.

⁴² Bu ayrım, İngiliz hukukundaki ikametgâhı daima for kanununa göre değerlendirme yönünden tartışmalara yol açabilir. İngiliz hukukunun *Lex fori* lehindeki tutumu *Lorenzen*, Selected articles, s. 97. Ancak, Devletler Hususî Hukukuna özel bir ikametgâh kavramının yaratılması halinde tartışma açılmasına yer yoktur.

⁴³ Yargıtay içtihadı için *Berki-Ergüney*, Yargıtay, s. 105-106.

⁴⁴ *Kegel*, IPR, s. 163'de «Soweit deutsche Kollisionsnormen auf den Wohnsitz abstellen, wird er grundsätzlich nach deutschem materiellen Recht beurteilt (...) und werden Vorfragen nach deutschen IPR entschieden».

⁴⁵ *Timur*, agm, s. 615'de yer alan «mesele-i müstehire» terimi ile ön sorundan çok vasıf ihtilâflarını kastetmiş olmalıdır.

⁴⁶ Ön sorun hk. bk. *Göçer*, Devletler Hususî Hukuku, Ankara 1968, s. 58-64.

nun halli için diğer bir olayın varlığını araması halinde ön sorun söz konusudur. Önce konumuz yönünden yetkili kanunun Devletler Hususî Hukuku kaidelerinin değerlendirilmesi söz konusudur. Yoksa, ön sorunda olduğu gibi yetkili iç hukuk kaidelerinin ana sorun dışındaki başka bir olayın varlığını araması söz konusu değildir. Sonra, ön sorunda yer alan olay hakkında bağımsız bir bağlama kaidesinin varlığı gereklidir. İkametgâh hakkında bağımsız bir bağlama kaidesinin bulunduğunu iddiaya imkân yoktur⁴⁷. Bizatihi ikametgâh kavramı bir bağlama noktasıdır.

İkametgâhı tanımlamanın vasıf ihtilâfına yol açabileceğini düşünmek de mümkündür⁴⁸. Bu takdirde, ikametgâh tanımlaması yapılırken **Lex Causae** ve **Lex fori** esasları ile karşılaşılabacaktır.

Herhalde bilinmesi gereken husus, hâkimin yetkili yabancı devlet kanununda yani yetkili iç hukuk kaidelerinde yer alan ikametgâh kavramını nitelendirmesinin vasıf ihtilâflarına yol açmadığıdır. Türk hâkiminin, önüne gelen yabancı unsuru taşıyan dâvada Fransız iç hukuk kaidelerinin örneğin Fransız Medenî Kanununun yetkili olduğunu tesbit etmesi mümkündür. Fransız Medenî kanununda geçen ikametgâh terimi aynı kanunun hükümlerine göre tanımlanacaktır. Yetkili iç hukuk kaidelerinin kendi hükümleri arasında yer alan ikametgâh terimi aynı hukuk kaideleri tarafından tanımlanmalıdır. Bu halde, Devletler Hususî Hukukuna özel ikametgâh kavramından veya vasıf ihtilâflarından bahsetmek doğru değildir.

Yabancı Devletler Hususî Hukuku kaidelerindeki ikametgâh teriminin değerlendirilmesi halinde, çoğunlukla vasıf ihtilâflarına dayandırılan **Lex fori** ve **Lex causae** çekişmesi söz konusudur⁴⁹. Bu

⁴⁷ Karş. *Batiffol*, DIP, No. 403 «Il n'y a pas de loi propre applicable à la détermination du domicile parce que le domicile est un fait qui n'entre dans les règles de droit qu'à titre délément de fonctionnement d'une autre institution» ve devamındaki izahatla.

⁴⁸ *Ansay*, agm, s. 685-686; *Topçuoğlu*, Devletler Hususî Hukukunda Tavsif İhtilâfları, VI AÜFD (1949) s. 85-87; *Schmitthoff*, Conflict of Laws, s. 77, «In accordance with the rules of classification ....., it is left to the lex fori to define the conception of domicile». Ayrıca, *Lorenzen*, s. 80 vd. - 97 vd.

⁴⁹ *Lex fori* lehinde *Ansay*, agm, s. 677 vd. ile s. 685-686; Aynı esas lehine *Batiffol*, DIP, No. 403 ve orada adı geçenler. Bu sonuncu müellif yasama yetkisi ihtilâfları yönünden *Lex fori*'nin uygulanacağını ve yargılama yetkisi ihtilâfları bakımından her mahkemenin kendi iç hukuk kaideleri ile bağlı bulunduğunu Fransız içtihatlarına dayanarak ifade etmektedir. Kanaatimizce Devletler Hususî Hukukuna özel ikametgâh kavramının kabul edilmesi halinde böyle bir ayırma ihtiyacı yoktur.

çekişmeden hareketle varılacak sonuç milletlerarası hukukun ihtiyaçlarına uygun düşmeyecektir. Hâkimin iç hukuk kaidelerine dayanarak yetkili yabancı Devletler Hususî Hukukundaki ikametgâh terimi değerlendirme veya kanunları yetkili yabancı devletin iç hukuk kaidelerine bakarak aynı yabancı devletin Devletler Hususî Hukuku kaidelerini nitelendirme, amaçları gerçekleştiren bir sonuca ulaşmamaktadır. *Lex causae* ve *Lex fori* esaslarından birinin tercihi ikametgâh kanunu aleyhinde ileri sürülen ve yukarıda (II'de) yer alan eleştirilerin devamına yol açacaktır⁵⁰.

Kanunları yetkili devletin Devletler Hususî Hukuku kaidelerinde yer alan ikametgâh terimini herhangi bir devletin iç hukukuna dayanarak tanımlamak yolu terk edilmelidir. Kanunları yetkili devletin Devletler Hususî Hukuku kaidelerinde yer alan ikametgâh terimini aynı devletin kanunlar ihtilâfı kaidelerinde yer alan özel tanımlamaya dayanarak değerlendirmek gereklidir. Bu suretle milletlerarası ihtiyaçların karşılanması, ikametgâh kanunu etrafındaki tartışmaların bertaraf edilmesi ve Devletler Hususî Hukuku alanında sağlam adımlar atılması mümkün olacaktır. Devletler Hususî Hukukuna özel bir ikametgâh tanımlamasından hareket edilmesi halinde, klasik anlamda vasıf ihtilâflarından söz etmeğe de imkân yoktur⁵¹.

Konu ile ilgili olarak düşünülebilecek bir husus, kanunları yetkili olan devletin Devletler Hususî Hukukuna özel ikametgâh kavramına sahip olmamasıdır. Bu takdirde de, iç hukuk kaidelerine müracaat edilmemelidir. Milletlerarası anlaşmalarda ifadesini bulan mütaden bulunulan yer kavramından hareket edilmelidir. Hâkimin bu yolu seçerken kendi mensup olduğu Devletin Devletler Hususî Hukuku kaidelerindeki ikametgâh tanımlamasına dayanması da mümkündür. Mukayeseli Hukuk esaslarında dayandırıla-

⁵⁰ Devletler Hususî Hukukunun bağlama kaideleri dışında maddî hukuk kaidelerini de getirmesi hali, vasıf ihtilâflarının değerini azaltıcıdır. Devletler Hususî Hukuku, maddî hukuk kaideleri yoluyla özel nitelendirme ve tanımlamaları yapabilecektir. Bu suretle, çekişmelere yol açan konularda farklı devletlerin iç hukuk kaidelerinin karşı karşıya gelmesi bir ölçüde önlenmiş olacaktır.

⁵¹ *Lorenzen*, Selected Articles, s. 81'de Fransız Yargıtay'ına atıfta bulunduğundan sonra, «... the question of domicile involves merely a question of fact and that a conflict with respect to the definition of domicile cannot, therefore, arise» demek suretiyle metinde ifade edilen görüşe değinmektedir. Bu ifade, mütaden bulunulan yer kavramından hareket ederek Devletler Hususî Hukukuna özel bir ikametgâh kavramının yaratılması gerektiği görüşüne tamamen uygundur.

bilecek olan bu sonuç, milletlerarası adaleti yani kararların iç ve dış ahengini sağlayacak kudrete sahiptir.

SONUÇ :

1 — Kararların iç ve dış ahengi, yasama ve yargılama yetkisi kaideleri arasındaki birlik ve milletlerarası adaleti sağlamak amaçlarını gerçekleştirmek, hiç değilse şahsi hale ilişkin konularda ikametgâh kanunu bağlama kaidesine büyük ölçüde yer vermekle mümkündür.

2 — Devletler Hususî Hukukunda yer alan ikametgâh kavramı, tanımlamasını iç hukuktaki ikametgâh kavramından ayırmalı ve kanunlar ihtilâfına özel bir ikametgâh kavramı yaratılmalıdır.

3 — Mütaden bulunulan yer veya fiilî ikametgâh terimleri ile ifade edilen Devletler Hususî Hukukuna has ikametgâh kavramı kişilerin günlük hayatlarındaki gerçeklerden hareket etmektedir. Devletler Hususî Hukuku yönünden ikametgâh, kast ve niyet gibi sübjektif unsurdan kurtulmakta ve objektif nitelik kazanmaktadır.

4 — Devletler Hususî Hukukuna özel ikametgâh kavramı yetkili iç hukuk kaidesinin uygulanması sırasında nazara alınmamalıdır.

5 — Devletler Hususî Hukukuna has ikametgâh kavramına sahip olmayan devletlerin kanunlar ihtilâfı kaideleri yönünden ya milletlerarası andlaşmalardan veya hâkimin kanunlar ihtilâfı kaidesinde yer alan özel tanımlamadan faydalanılmalıdır. Bu suretle, milletlerarası adaletin en önemli unsuru olan kararlar arasında ahenk prensibine erişmek mümkündür.